

9. Купчинський О. А. Топоніми Вінниця і Чернівці в інтерпретації В. Гнатука і Є. Тимченка. // Українська історична та діалектна лексика. - 36. З. - вил. 3. - Львів. - 1996.
10. Худаш Л.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. - К. ~ 1995.
11. Суперанська О.В. Імовірнісна ономастика // Мовознавство. - 1971. - № 4.
12. Петров В.П. Найдавніші назви річок // Укр. мова в школі. - 1963. - № 1.
13. Трубочев О.М. Названім рек Правобережної України. - М. - 1968.
14. Lehr-Splawiiiski T. O pochodzeuiu i praojczyznie Slowian. - Poznaii. - 1946.

Наталія Лісник

МІКРОТОПОНІМИ ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ, МОТИВОВАНІ НАЗВАМИ ПОЗИТИВНОГО І НЕГАТИВНОГО РЕЛЬЄФУ

Західним Поділлям прийнято називати територію Тернопільської області без її північних районів (Кременецького, Лановецького і Шумського), що здавна належали до Волині. Географи локалізують Західне Поділля між Розтоцько-Опільською географічною областю на заході і Товтровим кряжем на сході України [7, 79]. Рельєф названої території частково пересічений. Розчленована глибокими каніоноподібними долинами рік місцевість Придністров'я переходить у центральній частині Тернопільщини в смябохвилясту з окремими підвищеннями, які тут називають могилами горбами, горами і т.п. [4, 6].

Предметом свого дослідження ми обрали назви мікрооб'єктів, тобто мікротопоніми Західного Поділля, які мотивовані означеннями рельєфу. Ці найменування вважаємо найдоцільніше розглянути за такими групами:

1. Мікротопоніми, мотивовані назвами позитивного рельєфу.

2. Мікротопоніми, мотивовані назвами негативного рельєфу.

Проаналізуємо кожну з виділених груп мікротопонімів, детальніше.

1. Мікротопоніми, мотивовані назвами позитивного рельєфу.

Мікротопоніми цієї групи є найчисельнішими у наших матеріалах. Вони становлять приблизно 45 % від загальної кількості назв на позначення рельєфу.

Найбільшу кількість найменувань об'єктів позитивного рельєфу репрезентують деривати з лексемами *гора* та *горб*. Значення цих слів та утворені за їх допомогою мікротопоніми проаналізуємо нижче.

Гора-1 "підвищене місце" (1, 1.309):2. "підняття, що помітно виділяється на земній поверхні серед рівнин, а також серед плоскогір'їв чи в гірській місцевості" [6, 151]. Наведені географічні терміни виступають твірними основами найменувань найрізноманітніших географічних об'єктів: Гора (вул. — Вас., Кпч.:) Гус.; гора — Осв.: Бщ.; к. села — Крн.: Мне.; Стар.: Пдв; пас. — Джр.: Чрт.; поле — Бкв.: Пдг. та ін.).

Доволі часто апелятив *гора* виступає у сполученні з різними атрибутивами, які відображають особливості підвищення (гори) або ж вказують на особу, що має якесь відношення до найменування об'єкта.

1. Мікротопоніми з атрибутивами на позначення характерних рис іменованих об'єктів. Наявні у мікротопонімах цієї групи означення можуть вказувати на :

а) колір об'єкта: Біла Гора (вул. — Вл.: Трб.; гора — Бвр.: Трн.);

б) розмір та форму об'єкта: Висока Гора (гора — Врб.: Пдг.; Тре.: Злщ.; поле — Двж.: Трн.; ч.лісу—Лпш.:Брщ.), Вузька Гора (гора—Врб.: Пдг.), Тупа Гора (гора—Злщ.:Збр.);

в) характер, структуру ґрунту об'єкта : Камінна Гора (гора — Рнв.:Збр.; поле — Бц.: Трн.), Кам'яна Гора (гора — Лпш.: Трб.; горб — Звл.; Пдг.; хугір — Звл.: Пдг.);

г) порядок розміщення об'єкта: Підзадна Гора (поле — Мнл.: Збр.), Середня Гора (гора : Кнх.: Кзв.; пас. — Скл.: Трб.; поле — Кзл.: Кзв.), Третя Гора (пас. — Н.Птл.: Бщ.);

д) наявність або відсутність лісного покриву на об'єкті: Лиса Гора (гора — Гвр.: Трб.; кв.: Брж.; ліс—Звл.: Пдг.; горб—Гич.: Мне.; пас. — Зли.: Трб.; поле—Бщ.,Жвт.: Трн.), Пуста Гора (гора—Щпн.: Кзв.);

¹ Після двокрапки вказуємо район, до якого належать названі тут поселення

е) вік об'єкта: Стара Гора (к. села—Ігр.: Трн.).

2. Мікротопоніми з атрибутивами, що виражають відношення окремих осіб до іменованих ' об'єктів:

а) з апелятивним іменуванням особи: Бабина Гора (гора Збж.: Збз.; поле — Мон.: Гус.), Дівоча Гора (гора — Лпн.: Трб.), Дідова Гора (гора — Збж.: Збз.), Ксьондзова Гора (гора — Ост.: Трб.) та ін.

б) антропонімним іменуванням особи: Баголова Гора (гора—Нвст.: Бщ.), Гількова Гора (гора — Урм.: Брж.), Довбушева Гора (гора — Збж.: Збз.), Іванська Гора (гора — Тре.: Злщ.), Іжакова Гора (гора — Кбв.: Трб.), Іванова Гора (гора — Жкв.: Брж.), Ковалева Гора (горб — Лщц.: Бщ.), Качурова Гора (гора — Врб.: Пдг.), Липникова Гора (гора — Ябл.: Пдг.), Радова Гора (гора — Мкл.: Бщ.), Стецка Гора (гора — Жкв.: Брж.), Трачева Гора (поле — Лзв.: Три.), Ярова Гора (гора — Мжл.: Пдг.).

3. Мікротопоніми з атрибутивами, що виражають відношення колективу людей до іменованого об'єкта: Жидівська Гора (гора — Лпн.: Трб.), Російська Гора (гора — Зви.: Чрт.).

4. Мікротопоніми з атрибутивами, що виражають відношення певної реалії до іменованого об'єкта: Кар'єрова Гора (гора — Ост.: Трб.), Таурівська Гора (гора — Мдв.: Кзв.).

Варто зауважити, що для позначення позитивного рельєфу використовується не лише чиста лексема *гора*, а й слова, ускладнені афіксами, напр.: Безгора (горб — Зст.: Мне.), Гірка (к. села — Пзн.: Гус.), Нагоринка (к. села — Скм.: Бщ.).

Одиничними прикладами засвідчено вживання лексеми *гора* у формі множини: Гори(ч. села — Супр.: Пдв.).

Лексема *гора* досить часто вживається в мікротопонімії досліджуваного регіону у назвах-орієнтирах, що вказують на місце розташування найрізноманітніших об'єктів. Одні з мікротопонімів мають форму чисто префіксальних утворень: Загора (вул. — Нас.: Брж.; гора — Птк.: Кзв.; пас. — Бкв.: Пдг.); Підгора (вул. — Влх.: Брж.; к. села — Збл.: Чрт., поле — Олк.: Бщ.), Позагора (поле — Дл.: Трб.), інші назви представлені конфіксальними утвореннями: Загір'я (гора — Жлщ. Бщ.; к. села — Крв.: Трб.), загір'я — "місцевість за горою" [1, 1.26].

Горб — 1) "невисока похила гірка, пагорб" [1, 1.310], 2) "підвищення, що поросло деревами, підвищення на дорозі" [5, 223]; Горб (к. Села — Кул., Лит.: Злщ.; пас. — Крв.: Брж.)

Частіше у наших матеріалах трапляються приклади, коли термін горб вживається з найрізноманітнішими означеннями:

1) Назви на позначення характерних рис об'єкта:

а) його розмір та форму: Кривий Горб (горб — Мтш.: Бщ.), Круглий Горб (ч.лісу — Глч.: Пдг.), Крутий Горб (горб — Бщц.: Бщц.), Малий Горб (поле — Бдн.: Трб.), Стрімкий Горб (гора — Рмн.: Чрт.) та ін.;

б) порядок розміщення об'єкта: Середній Горб (горб — Брд.: Бщц., Спц: Пдг.), Середній Горб(горб — Клдр.: Злщ.; поле — Лос.: Бщц.) та ін.

' в) відсутність лісного покриву: Лисий Горб (пас. Бкв.; Пдг.: поле Жнбр.: Бщц.).

2) Мікротопоніми з атрибутивами, що виражають відношення окремих осіб до іменованих об'єктів :

а) з апелятивним іменуванням особи: Ксьондзів Горб (урч. — Срц.: Трб.);

б) з антропонімним іменуванням особи: Андрійовський Горб (горб — Мнл.: Збр.), Галамеїв Горб (ч.лісу — Івн.: Бщц.), Дзюмів Горб(гора — Зле.: Бщц.), Ляхів Горб (горб — Мшк.: Три.), Мацьків Горб (поле — Нвс.: Пдг.), Музиків Горб (горб — Мшн.: Збр.), Розумнів Горб (ч.лісу — Лпш.: Брж.), Тоторівський Горб (горб — Тре.: Злщ.).

Як і в мікротопонімах з лексемою *гора*, одиничним прикладом ілюструються назви з терміном горб у формі множини: Горби (вул. Влх.: Бщц.; гораЛсч.: Злщ.; к. села—Куб.: Гус.; ліс—Цгн.:Бщц.).

Кількома прикладами в наших матеріалах репрезентуються Мікротопоніми з лексемою горб у демінутивній формі, пор.: Горбики (пас. Лпн.: Трб.), горбик— "невисока гірка" [5, 224], Горбок (вул.

— Ярс.: Збр.: к. Села — Злж.: Збр.) горбок — "невеликий земляний насип" [5, 224].

На означення позитивного рельєфу в українській мові використовуються також лексеми *верх*, *говда*, *щовб* та ін., які представлені у наших матеріалах незначною кількістю прикладів. Розглянемо ці назви в алфавітному порядку.

Верх—1) "верхній край" [1, 139]; 2) "вершина гори" [2, 1.183]; 3) "гора" — [5, 219]; *Верх* (поле — Нгр.: Бщ.). У двох випадках географічний термін *верх* виступає складовою частиною складених назв із значенням приналежності, оскільки вони утворені від прізвищ власників певних місцевостей: *Верх Дересова* (ліс -Клдр.: Злщ.), *Верх Чеплина* (гора — Лев: Злщ.).

Б лексемою *верх* тісно пов'язана назва *верховина*, що використовується для найменування різних об'єктів: *Верховина* (горб — Зрб. Збр; поле — Мтш, Пшк.: Бщ.; ч.лісу — Бгд: Злщ.) *верховина* 1) "гори"; 2) "могила-верховина" [1, I, 140]; 3) "підвищення" [б, 118]. *Говда* — "гора"¹¹, запозичено з польської мови *howda* відвал, купа неродючої землі" [3, I, 350]; *Говда* (бір — Гр. Сл.: Мне.; гора — Зст.: Мне.; пас. — Осв.: Бщ.; поле — Осв.: Бщ.), *Говда* (поле — Дмр.: Трн.).

Лексема *говда* виступає також у сполученні з лексемами на позначення розміру об'єкта: *Говда Велика*, *Говда Мала* (к. села—Брм.:Бщ.).

Названий термін використовується ще в мікротопонімах у формі множини: *Говди* (поле — ЗТ. Злщ.; ч.села — Брм. Бщ.).

Лише кількома назвами ілюструється вживання мікротопоніма *Грїб* "могила" [1, I, 327; 9, і, 459], але не в початковій формі, а у формі множини — *Гроби* (поле — Скм.: Бщ.). По одному прикладу представлені мікротопоніми у приєднаниковому: На *Гробах* (поле — Мгл.: Трб.) та атрибутивному сполученнях: *Лук'янів Грїб* (мгл. В.Гвл.: Трб.). Раритетним виявився в наших матеріалах мікротопонім, мотивований архаїчним апелятивом *жбир* "гірка" [5, 226]; *Жбир* (поле — Мюі.Збр.).

Із означенням позитивного рельєфу використовується в українській географічній термінології назва *лаз* — 1) "гірський луг" [5, 234]; 2) "розчищене місце в лісі" [б, 333]; *Лаз* (гора Ів.-З; Злщ.; горб Тре.: Злщ. дор.—Ів.-З: Злщ.)

Одиничними прикладами репрезентуються в мікротопонімії Західного Поділля назви, утворені від лексем *шкарп* "штучна гірка" [5, 254] і *щовб* — "крута вершина гори" [5, 254; 6, 635]: *Шкарп* (поле — Коц.Гус.), *Щовби* [горб, пас. Дзв. Брщ.; поле — Дзв. Брщ.; поле — Дзв.: Брщ.) *Вирва* — "крутий схил гори, круча" [5, 221]; *Вирва* (долина — Мгл.: Трб.; поле — Лск.: Трб.). *Віднога* — 1) відгалуження гори, 2) підніжжя гори [5, 222]. *Віднога* (к.сея — В. Глб.: Трн.; пас. — ів.: Трб.; поле Ол.:Збз.),

Окреме положення займають мікротопоніми, мотивовані похідною лексемою *збіч* — "схил [гори" [5, 229]. *Збіч* (гора — Звл.: Пдг.; горб — Щпн.: Кзв.; пас. — Юст.: Пдг.; поле — Івч.: Збр.), *Збоче* (ліс — Мжл.: Пдг.), *Збоччя* (горб — Бвр. Трн.). В аналізованих мікротопонімах географічний термін вжитий у формі жіночого та середнього роду, що є відображенням впливу говірок на І регіональну мікротопонімію,

Лексема *збіч* фіксується у наших матеріалах і з приєднаником: *Над Збочев* (чаг. — Звл.: Брж). Серед мікротопонімів, що позначають позитивний рельєф, вживається й термін *круча* "крутий; схил гори" [5, 233]; *Круча* (гора — Звн. Чрт; круча — Брз.: Три.; к.села — В.Брк., В.: Глб. Трн.; рів

— Звн.: Трн.), а також з означеннями: *Антонова Круча* (круча — Ост.: Трб.), *Вагнерова Круча* (круча

—Зле.: Брщ.), *Гільгірова Круча*(круча — Зле.: Брщ.), *Іванова Круча* (крч. —Мкл.: Бщ.).

До назв на означення позитивного рельєфу відносимо й ті лексеми, що вказують на штучні підвищення, зокрема, *бурта*, *вал*, *копичка* та ін.: *Бурта* — "насип, горбок" fl, I, 114]. Ця лексема в наших матеріалах фіксується лише у множині: *Бурти* (вул. — Схст.: Гус.; гора — Шлг.: Чрт.; горб — Івн.: Трб.; м. розв. — Клдр.: Злщ.; пас. — Бл. Чрт.; яр — Озр.: Брщ.), *Вал* — "земляний насип, високий насип землі" [9, I, 268]. *Вал* (к.села — вл.: Пдг.; поле — Крвч.: Брщ.), *Вали* (горб — Фдр.: Гус.; чагар. — Звл. Пдг.). Ця лексема репрезентується й в суфіксальних дериватах: *Валиска* (пас. — Грм.: Брщ.), *Завали* (урв. — Скв.: Брщ.). Лише одним прикладом ілюструється мікротопонім-орієнтир з лексемою *вал*: *В Валах* (пас. —Крв.: Збз.).

До мікротопонімів, мотивованих лексемою на означення штучного підвищення, належать: *Копа* (поле— Ост.: Трб.) та *Копичка* (вул. — Лос.: Брщ.), що можливо походить від апелятива *копиця* — "кругла вершина гори" [6, 289].

Вивіз — 1) "недовге, але круте підвищення на дорозі", 2) "невеликий земляний насип [5, 220]. Вивіз (дол. — Мнл.: Збр.; Вивоз (кар'єр — Мкл.: Бчц.). У множині: Вивози (дол. — рб.: Пдг.). Для позначення підвищених місць у наших матеріалах засвідчені назви, що утворилися за допомогою метафори чи метонімії. Баба — 1) "кам'яна фігура, що знаходилась на кургані" [1,1, 3]: Баба (частина лісу — Бгд.: Злщ.), Баба (к.села — Кзвк.: Трн.). Вила — "підвищення, що має три кінці, з яких один довший за два інших" [5, 221] Вила (поле — Чрв.: Злщ., дол. — Орш. Гус; поле — Н.Нжб. Гус; ч.лісу — Шидл.: Гус.). Лоб — 1) "підвищення" [5, 235]; 2) "мис, крутий берег, виступ гори" [6, 344]. Лоби (поле — Двж.: Трн.).

Стінка — 1) "крутий схил гори; 2) "горб покритий лісом" [5, 251]. Стінка (ліс — Кнх.: Кзв.; дол. — Лсч. Змц.; ч.поля — Шрш.: Брщ). Лексема *стінка*, виступає також із префіксами: Застінка (вул. — Злт.:Трб.), Застінки (поле — Збж. Збз.), Підстінка (вул. Лшн.: Трб.; пас. — Гм.Трб.). У наших матеріалах наявні також мікротопоніми, в яких лексема *стінка* виступає у сполученні з прикметниками на означення розміру, форми об'єкта або його власника: Мала Стінка (ліс — Влх.: Брщ.; гора — Олк.: Брщ.); Щербата Стінка (ліс — Влх.; Брщ.); Якубова стінка (ліс Зле.: Брщ). Лише одним прикладом ілюструється назва, що є прийменниковою конструкцією: На Верх Стінки (м.рзв. —В. Б; Трн.).

Отже, назви на позначення позитивного рельєфу у мікротопонімії Західного Поділля представлені доволі широко. Як показують наші матеріали, лексеми на означення позитивного рельєфу верх, гора, горб та інші необов'язково мають значення значного підвищення.

Верхом, верховиною чи горою і т.п. тут називають усяке, в тому числі, незначне підвищення. Цими лексемами можуть іменуватися вулиці, ліси, поля тощо.

2. Мікротопоніми, мотивовані назвами негативного рельєфу.

Велика група мікротопонімів Західного Поділля утворена від лексем, що означають низини, яри, провалля тощо. У наших матеріалах вони складають 40 % від усіх назв, що позначають рельєф.

Безодня — "глибоке провалля, прірва" [8, I, 136]. Безодня (дол. — Кргл.: Гус.; к.села — Гм.: Трб.; пас. — Кзвк.: Трн.; поле, яр Врв.; Злщ.). Цей мікротопонім у наших матеріалах найчастіше є найменуванням джерел, криниць, тобто водних об'єктів, що розташовані в низині. Вертела — 1) "впадина, яр, ущелина" [1,1, 139]; 2) (вертеп) "печера, глибокий крутий яр" [6, 117]. Вертеба (печера — Бч-З.: Брщ.), Вертеби (поле, яр — Кош.: Злщ.), Вертепи (пас. — Ост.:Трб.; кар'єр — Стп.: Пдг.).

Лише в одиничному випадку засвідчений апелятив *вертеп* у мікротопонімі-орієнтирі: Завертіб (поле—Жкв. Брж.).

Велику кількість найменувань об'єктів негативного рельєфу репрезентує дериват з лексемою долина у формі однини і множини.

Долина — 1) "низина" [5, 226]; 2) "від'ємна лінійно витягнута ерозійна форма рельєфу" [6, , 185]: Долина (вул. — Устя.: Брщ.; к.села — Бвр.: Трн.; пас. — Зрд: Збр.; поле — Ів.-З:Злщ.; ч.села — Вшн.: Трб.). Долини (дол. — Ост.: Трб.; к.села — Дрх.: Трб.; луг — Устя.: Брщ.; пас. — Гнлч.: Пдв.; поле — Олк.: Брщ.; хутір — Врб.: Брж.).

Досить часто мікротопонім Долина виступає у сполученні з різними наченнями.

1. Мікротопоніми з атрибутивами на позначення характерних рис іменованих об'єктів:

а) розмір об'єкта і його форма: Велика Долина (долина Слн.: Злщ.; пас., поле Яре.: Збр.), Глибока Долина (поле — Дрх., Ст.Бр: Трб.; Прв.: Бчц.), Кругла Долина (поле — Бкв.: Кзв.), Крива Долина (дол. Бвр.: Трн.);

б) порядок розміщення об'єкта :Друга Долина (дол. — Ббл: Бчц.; поле — Тре.: Злщ.), Задна Долина (дол., поле—Плч.: Брщ.), Перша Долина (дол. —Лсч.:Брщ.)

в) вік об'єкта: Стара Долина (дол. — Дчк.: Трн.).

2. Мікротопоніми з атрибутивами, що виражають відношення окремих осіб до іменованих об'єктів:

а) з апелятивним іменуванням особи: Бабина Долина (ліс Жбрн.: Бчц.), Дівоча Долина (дол. — Прш.: Трн.), Ксьондзова Долина (поле — Плт.: Кзв.); Попова Долина (поле — Влх.: Брщ.) та ін.;

б) з антропонімічним іменуванням особи: Вишнікова Долина (дол. — Кбв.: Трб.), Гальчина Долина (дол. — Мнл.: Збр.), Гриньова Долина (поле — Кнх: Кзв., Щпн.: Кзв), Громова Долина (поле — Сд.: Трб.), Голубова Долина (поле — Плт.: Кзв.), Джавалова Долина (дол. — Злв.: Трб.), Івансьи,

Долини (чаг. — Зле.: Брщ.), Кищина Долина (дол. — Злт.: Трб.), Козакова Долина (поле — Кпц.: Кзв., дол. — Кдн. Бчу.), Кошарова Долина (дол. — Стр.: Брж.), Куткова Долина (дол. — Кбв.: Трб.), Мацькова Долина (дол. — Плч.: Брщ.), Мицькова Долина (дол. — Врб.: Брж.), Мількова Долина (дол., пас. — Олк.: Брщ.), Падусенкова Долина (дол. — Н.Лб.: Збз.), Рублева Долина (дол., пас., урч. — Бч.-З.: Брщ.).

3. Мікротопоніми мотивовані етнонімами: Жидівська Долина (м.розв., дол.-Івн.:Брщ.).

Лексема долина в наших матеріалах вживається також у демінутивній формі в однині і множині: Долинка(поле — Скв.: Брщ.), Долинка (ліс — Кдр.: Брщ.).

Цікавими виявилися мікротопоніми-орієнтири, що складаються з трьох складників: В Поповій Долині (поле — Врбц.: Трб.), На Паркових Долинах (поле — Дрх.: Трб.).

Продуктивною в мікротопонімах Західного Поділля виявилася лексема жолоб — "глибока і вузька долина" [5, 227], Жолоб (вул. — Ь-З.: Зпц.; пас. — Джр.: Чрт., Жолуб (ч.села, яр — Вин.: Зпц.), у множині: Жолуби (дол. — Срк.: Бщ.; пас. — Клдр.: Зпц.; поле—Мнл.: Збр.; яр — Лев.: Брщ.).

Для позначення негативного рельєфу в мікротопонімії досліджуваного регіону використовується також ця лексема у похідних формах жолубина, вижолобок — "заглиблення на вершині гори" [5, 220]. Жолубина (поле — Лнв.: Брщ.), Жолобок (яр — Внгр.: Зпц.), Вижолобок (дол.-Дмр.:Трн.).

Часто вживаною є також лексема левада — "низовина біля річки" [5, 287]. Левада (вул. — Глч.:

Шум.: Пдг., Лсч.: Зпц.; дол. — Дмр.: Три.; к.села — Лпц.: Бщ.; пас. — В.Брз.: Трн., поле — Лсч.: Зпц.), Левади (ліс — Лпц. Бщ.).

У наших матеріалах засвідчені також мікротопоніми з лексемою рів: Рів (яр — Ост.: Трб.) — рів — "яр" [5, 246]. Частішими є складені назви з цією лексемою: Бобків Рів (рів — Крв.: Кзв.), Борсуків Рів (яр — Звл.: Брж.), Воліників Рів (рів — Жкв.: Брж.), Гайбишин Рів (поле Тре: Зпц.), Галанджів Рів (яр — Сл.Стр.: Трб.), Глибокий Рів (яр — Мдв.: Кзв.), Гудимів Рів (яр — Сл. Стр. Трб.), Йосипові Рови (рів В.Гвл. Трб.), Миськів Рів (яр — Сл. Стр. Трб.), Проців Рів (яр — Нест. Збр.), Куций Рівець (яр — Нест. Збр.).

Мікротопоніми з лексемою рів у приєменниковій формі вказують на напрямок чи місце розташування відповідних об'єктів: В Рів (вул. — Тре.: Зпц.), В Ровах (пас. — Кзвк.: Трн.), В Рови (дор. — Мнл.: Збр.), Коло Рова (круча — Шрш.: Брщ.), За Ровом (поле — Нгр.: Бщ.).

Доволі продуктивними виявилися в мікротопонімії Західного Поділля назви, утворені за допомогою лексеми яр — "яма" [5, 255]: Яр (к.села — Фед.: Гус.; яр — Латк.: Брщ.), Ярки (поле — Фед.: Гус.; м. розв. поле — Кудр.: Брщ.; яр — Дзв.: Брщ.). Продуктивними також є складені мікротопоніми з лексемою яр: Бабин Яр (яр — Бкв.: Пдг.), Великий Яр, Малий Яр (яр — Скв.: Брщ.), Волощуків Яр (яр — Шл.: Зпц.), Гандзін Яр (яр — Зле.: Брщ.), Глинків Яр (яр — Сдж.: Зпц.), Гуменюків Яр (яр — Кул.; Зпц.), Жовтий Яр (яр — Днстр.: Брщ.), Пилипців Яр (яр — Днстр.: Брщ.).

Одиничні мікротопоніми досліджуваного регіону утворені за допомогою лексем викіп, дебра, западня, корито та ін. Нижче розглянемо кожен з них.

Викоп "викопане заглиблення" [5, 220]: Викіп (дол. — Дмр.: Трн.), Викопи (поле М.Б.: Гус.). Дебра — "яр, улоговина" [3, П, 20]: Дебри (вул. — Мшк.: Трн.), Грацовська Дебра (урв. — Нрв.:

Брж.), Мельниківська Дебра (урв. — Нрв.: Брж.). Западня — "глибокий, крутий яр" [5, 228]. Западня (круча — Збл.: Чрт.; к.села — Гнч.: Пдг.; пас. — Ббл.: Бщ.; поле — Грм.: Гус.). Облог — "долина,

балка" [6, 345]. Воблоги (поле — Урм.: Брж.). Окіп — "рів з валом" [5, 239]. Заокіп (вул. — Осв.:

Бщ.; к.села — Грд.: Кзв.), Закокопско (к.села — Звл.: Пдг.). Провал — "глибока пропасть" [5, 245]:

Провал (кар'єр — Кудр.: Брщ.), Провали (гора — Лпц.: Бщ.), Великий Провал (пров. — Мкл.: Бщ.), Провалля (поле—Лз.: Збз.), Провалюха (вул. — Ост. Три.). Шанець — "окіп" [5, 253]: Шанець (поле

— Ост. Трб.), Шанці (поле — З.Г.: Зпц.), Круті Шанці (пас. — Чрв.: Мнє.). Яма — "заглиблення в ґрунті невизначеної форми" [6, 254]. Ями (поле Мих.: Брщ.), Коло Ям (урв. — Кбв.: Трб.).

Своєрідною є назва Закалівка (поле, струмок, частина лісу — Дор., Сдж.: Зпц.), що можливо, походить від слова закал — "тріщина" [6, 227].

Отже у мікротопонімії Західного Поділля широко представлені лексеми на позначення негативного рельєфу. Як вказано вище, найчисельнішою є група мікротопонімів, що утворена за

допомогою лексеми долина. Продуктивними виявилися також лексеми жолоб, вертеп, левада та ін. менш вживаними є лексеми викіп, дебра, корито тощо.

Таким чином, аналіз мікротопонімів Західного Поділля, в яких відображено позитивний негативний рельєф показав, що в Бережанському, Зборівському, Монастирському, Гйдгаєцьком[^] районах досить продуктивними виявилися мікротопоніми, які представлені лексемами на означена позитивного рельєфу, а в Гусятинському, Борщівському районах продуктивними є мікротопоніми мотивовані лексемами на означення негативного рельєфу. Звідси простежується пряма залежності пересіченості місцевості з кількістю мікротопонімів пов'язаних з рельєфом.

ПРИЙНЯТІСКОРОЧЕННЯ НАЗВИ РАЙОНІВ

Брж. — Бережанський	Кзв. — Козівський
Брщ. — Борщівський	Мне. — Монастирський
Бщ. — Бучацький	Пдв. — Підволочиський
Гус. — Гусятинський	Пдг. — Підгаєцький
Зщ. — Заліщицький	Трб. — Тербовлянський
Збз. — Збаразький	Трн. — Тернопільський
Збр. — Зборівський	Чрт. — Чортківський

НАЗВИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Ббл. — Бобулинці	Вшн. — Вишнівчик	Злв. — Залав'є
Бвр. — Баворів	Гвр. — Гайворонка	Здн. — Зеленче
Бгд. — Богданівка	Глч. — Голгоча	Зле. — Запісса
Бдл. — Будилів	Гм. — Гуминська	Злт. — Золотники
Бдн. — Буданів	Гнлч. — Гниличка	Зет. — Заставці
Бкв. — Боків	Гнч. — Гончарівка	Зрб. — Зарубинці
Бкд. — Байківці	Гр.Сл. — Горішня Слобідка	Ів.З. — Іване-Золоте
Бл. — Біла	Двж. — Довжанка	Івн. — Іванівка
Брд. — Бурдяківці	Дбрм. — Добромилъ	Івч. — Івачів
Брщ. — Борщів	Джр. — Джурин	Кбв. — Кобиловолоки
Бц. — Буцнів	Дзв. — Дзвинячка	Кдр. — Кудринці
Бч.-З. — Більче-Золоте	Дпн. — Долина	Кзвк. — Козівка
Вас. — Васильківці	Дмр. — Домаморич	Кзл. — Козлів
В.Брз. — Велика Березовиця	Днстр. — Дністрове	Кдн. — Киданів
Березовиця	Дор. — Дорошівка	Кнх. — Конюхи
В.Брк. — Великі Бірки	Дрх. — Дарахів	Кош. — Кошилівці
В.Гвл. — Великий Говилів	Жвт. — Жовтневе	Коц. — Коцюбинці
В.Глб. — Великий Глибочок	Жкв. — Жуків	Кщ. — Купчинці
Вин. — Винятинці	Жнбр. — Жнибороди	Кпч. — Копичинці
Вл. — Воля	Жлц. — Жилинці	Крв. — Кровінка
Влх. — Вільховець	Збж. — Збараж	Крвч. — Кривче
Внгр. — Виноградне	Збл. — Заболотівка	Кргл. — Крогулець
Врб. — Вербів	Звл. — Завалів	Крн. — Криниця
Врбц. — Вербівці	Звн. — Звиняче	Кул. — Кулаківці
Врв. — Ворвулинці	З.Г. — Зелений Гай	Лит. — Литяче
Лз. — Лози	Н.Лб. — Нижчі Луб'янки	Слц. — Сільце
Лзв. — Лозова	Н.Нжб. — Новий Нижбірок	Срк. — Сороки
Лнв. — Ланівці	П.Птл. — Пові Петликівці	Стар. — Староміщина
Лос. — Лосяч	Нрв. — Нараїв	Ст.Бр. — СтараБрикуля
Лшп. — Лапшин	Озр. — Озеряни	Стп. — Степове
Лев. — Лисівці	Ол. — Олів	Супр. — Супрунівка
Лск. — Ласківці	Олк. — Олексинці	Схст. — Сухостав
Лсч. — Лисичники	Орш. — Оришківці	Тре. — Торське

Лпн. — Лошнів	Осв. — Осівці	Урм. — Урмань
Лпц. — Піщанці	Ост. — Острівець	Ус. — Устя
М.Б.—МаліБірки	Пзн.—Пезнанка	Фдр.—Федорівка
Мгл. — Могильниця	Плт. — Пилатківці	Цгн. — Циганів
Мдв. — Медова	Плч. — Пилигтче	Чрв. — Червоне
Мжл.—Мужилів	Прв.—Переволока	Шидл.—Шидлівці
Мих. — Михайлов	Пшк. — Пишгавці	Шпг. — Шульганівка
Мкл. — Миколаївка	Рмн. — Романівка	Шп. — Шипівці
Мнл. — Монилів	Рнв. — Ренів	Шмл. — Шумляни
Мон.—Монастириха	Сд.—Сади	Шрпш.—Шершенівка
Мтш. — Матеушівка	Сдж. — Садки	Шпк. — Пишківці
Мшк. — Мишковичі	Скв. — Сков'ятин	Щпн. — Щепанів
Нвс. — Новосілка	Скл. — Соколів	Ябл. — Яблунів
Нвст. — Новоставці	Скм. — Скоморохи	Яре. — Ярославичі
Нгр. — Нагірянка	Сл.Стр. — Слобідка Струсівська	
Нест. — Нестерівці	Слн. — Солоне	

ІНШІ СКОРОЧЕННЯ

вул. — вулиця	пас. — пасовище	ч.лісу — частина лісу
дол. — долина	пров. — провалля	ч.села — частина села
к.села—куток села	урв.—урвище	мгл.—могила
урч. — урочище	м.розв. — місце розваги	чаг. — чагарник

ЛІТЕРАТУРА

- Грінченко Б.Д. Словарь украинского языка, собраный редакцией ж. "Киевская старина". — К., 1909. — Т.1-4.
- Даль В.И. Топковий словарь живого великорусского языка — М., 1955. — Т. 1-4.
- Етимологічний словник української мови. — К., 1985. — 7.2.
- Заставецька О.В.Географія Тернопільської області. Тернопіль, 1994.
- Марусенко Т.А. Матеріали к словарю украинских географических апеллятивов. — Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика). М., 1968.
- Мурзаев З.М. Словарь народных географических терминов. — М., 1984.
- Свинко Й.М. Сторінки природи рідного краю. — Тернопіль, 1994.
- Словник української мови.—К., 1970-1980.—Т. 1-11.
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. — М., 1986. — Т. 1-2.

Людмила Радьо

ДАВНЬОУКРАЇНСЬКІ КОМПЗИТНІ ІМЕНА В ОСНОВАХ ОЙКОНІМІВ НА *-jb, *-ja

Топоніми на *-jb належать до однієї з найархаїчніших у слов'янській ономастиці моделей, формування якої здійснювалося ще у праслов'янський період [6, 101]. За лексикословотвірною будовою — це субстантивовані присвійні прикметники. В XI-XII ст. за цією моделлю, як свідчать писемні історичні пам'ятки, утворювалися не тільки назви поселень, але й назви дворів, пор.: у двора ...Брачьслава [1068, ПСРЛ¹, П, 160], двор Воротиславлт, [945, ПСРЛ, П, 44], полоеци ... зажгоша деор Радьслаель [1161, ПСРД П, 512]. У той же час ця модель топонімів була характерною передусім для прадавніх городів (значний відсоток назв міст, що згадуються в літописах Київської Русі, були утворені саме за допомогою цього суфікса): й посадиша ... Всеволода Володимери [988, ПСРЛ, 1, 121] й приде Каменю Изяслаелю взать я [1240, ПСРД П, 786]; избшиа. Полоеци межси Мукаресомь й Ярополчемь Г1160. ПСРД П. 5051 і т.п.

ПСРЛ — Полное собрание русских летописей, т. 1-2. — М., 1962